

door dr. Aart G. Broek

De *Amigoe di Curaçao* meldde op 4 februari 1933 dat kort daarvoor Percy Cohen Henriquez aan de Polytechnische Hoogeschool te Delft cum laude was afgestudeerd als scheikundig ingenieur. 'De nieuwe ingenieur is pas 23 jaar oud. Onze gelukwensen,' zo voegde een redacteur toe aan het bericht over de jonge man die op 26 juni 1909 op Curaçao was geboren.

Percy was de zoon van de garnizoensarts Maurice de Mordechay Cohen Henriquez (geb. 21 juli 1878) en Ida de Jacob Maduro Lopez (geb. 22 februari 1888). Zij waren op 8 april 1908 op hun geboorteiland in het huwelijk getreden. In 1919 vertrok het echtpaar met Percy en zijn jongere broer Vivian (geb. 2 januari 1911) naar Nederland vanwege gezondheidsproblemen van vader Maurice. Ook de *yaya* Rosita Bienvenu (1864-1939) ging met de familie mee.² Percy's vader overleed op 19 maart 1927 in Nijmegen, nog geen vijftig jaar oud.

Familie Maurice Cohen Henriquez, links Percy.

In de laatste jaren van zijn leven ontving vader Maurice regelmatig bezoek van Cola Debrot (1902-1981). Met hem wisselde Maurice van gedachten over tal van eilandelijke aangelegenheden. Deze Bonairiaanse jongeling zou niet alleen arts en jurist worden, maar in zijn lange bestuurlijke carrière tevens een College van Algemeen Bestuur (CAB) leiden, in 1950-51. Hiervan zou Percy een van de

¹ Met dank aan de Stichting Percy C. Henriquez Fonds, aan de heer drs. André Cohen Henriquez, mevrouw Irene E. Loggers en aan het echtpaar Jan en Betty Veldhuis, uit wiens collectie de foto's afkomstig zijn.

² Maduro 1986: 179, 183; Emmanuel 1970: 435, 486.

gedeputeerden zijn. Percy's vroegste herinneringen aan Debrot dateren uit de jaren dat hij bij zijn vader op bezoek kwam.³

PROMOTIE

Direct na het behalen van zijn ingenieurstitel deed Cohen Henriquez promotie-onderzoek onder de hoede van de hoogleraren dr. J. Boëseken (organische chemie) en dr. C. Zwikker (fysica) aan voornoemde wetenschappelijke instelling. Reeds op 5 juni 1935 verdedigde hij – opnieuw cum laude - zijn proefschrift, getiteld *Eenige toepassingen van de diëlectrische constante in de chemie*. De dissertatie vormde een schakel in het lopende onderzoeksprogramma van Boëseken.⁴ Cohen Henriquez mocht nog net op vijfentwintjarige leeftijd de titel van doctor voor zijn naam zetten. Hij zou die zijn leven lang met gepaste trots gebruiken.

In de jaren dertig leverde Cohen Henriquez – meestal in samenwerking met anderen, waaronder zijn promotoren – meer dan een dozijn bijdragen aan tijdschriften voor exacte wetenschap.⁵ Een primair wetenschappelijke carrière ambieerde Henriquez echter niet. Hij verkoos zijn kennis en vaardigheden aan te wenden op praktische en doelgerichte wijze. Na zijn promotie werkte hij ruim een dozijn jaren in Nederland, allereerst kortstondig in Delft bij Kipp & Zn., waar hij betrokken was bij de constructie van instrumenten voor fysische chemie. Vervolgens werd de Octrooiraad in Den Haag zijn werkgever (1936-1942). Over zijn werkzaamheden noteerde Cohen Henriquez in een kort c.v.: 'octrooien behandeld op het gebied van de petroleumchemie, pharmacie en fotografie, daarnaast experimenteel bezig geweest op het gebied van de bemestingsleer, waaruit [mijn] boek *De plantenteelt zonder aarde* (1941) [ontstond].'⁶ Nadat hij zich in 1942 kwalificeerde als octrooigemachtigde ging Cohen Henriquez als zodanig aan het werk bij het voedingsmiddelen- en chemiebedrijf Noury en Van der Lande in Deventer.

Het is niet uitgesloten dat zijn positie bij dit bedrijf gedurende de Tweede Wereldoorlog enige bescherming bood, waardoor hij ongeschonden door de oorlog kwam. Van doorslaggevend belang lijkt echter te zijn geweest, dat hij nooit als 'Jood' geregistreerd stond en zijn voorouderlijke lijn niet nagetrokken kon worden, omdat die gegevens zich in Curaçao bevonden.⁷ Hij liep echter wel een gevaar, omdat hij op een gegeven moment een schakel vormde in Sefardische verzet tegen deportatie naar vernietigingskampen.

AKTIE PORTUGESIA

In het najaar van 1941 wisten in Nederland leden van enkele Sefardisch Joodse families voor de Duitse bezetter aannemelijk te maken, dat zij een christelijke afstamming kenden. Hoewel behept met Joodse familienamen en ooit gevlucht uit het Iberische schiereiland, had de vervolging door de rooms-katholieke inquisitie er juist voor gezorgd dat de christelijke afstamming aan het zicht was onttrokken en van deze 'christenen' (weer) Joden had gemaakt. Er zou al generaties geen sprake meer zijn van een Joodse afkomst van welke orde dan ook. Gedetailleerde en ten dele vervalste stambomen overtuigden aanvankelijk. Dit voedde de gedachte onder Sefardische Joden, gesteund

³ Oversteegen 1994(a): 57, 528, n. 398; Oversteegen 1994(B): 80, 335, n. 475.

⁴ Snelders 1997: 136.

⁵ Collectie Percy Cohen Henriquez (PCH), file 1.00.

⁶ Collectie PCH, file 1.00.

⁷ Cohen 2015: 368.

door enkele goed geschoolde juristen en wetenschappers, om een collectief bezwaarschrift op te stellen. De gedachte was dat zodoende in één keer de Sefardiem een statusverandering zouden bemachtigen, die hen tot niet-Joden zou bestempelen en zodoende behoeden voor deportatie. De opeenstapeling van intensieve inspanningen om zich te redden verkreeg de benaming 'Aktie Portugesia'.

In de daarop volgende twee jaar werd een lange reeks rapporten, rekwesten, onderzoeken, verklaringen en aanhankelijkheidsbetuigingen opgesteld, die de Duitse bezetters werd voorgelegd. Juist omdat de rassenleer van de Duitsers hiervan gebruik maakte, werden raciale argumenten aangevoerd om aannemelijk te maken dat de Sefardiem niet-Joods waren. Deze argumenten vormden onderdeel van gedetailleerd uitgewerkt gedachtegoed van historische, culturele, politieke, psychologische en zelfs taalkundige aard. De man die in een vroeg stadium werd benaderd om een deugdelijk opgebouwd betoog te schrijven, was Percy Cohen Henriquez. Hij schreef het rapport 'De afkomst der dusgenaamde Portugeesche Joden'. Dit werd begin 1942 afgerond, verscheen anoniem, was Nederlandstalig en werd weldra in het Duits vertaald⁸.

In het proefschrift *De onontkoombare afkomst van Eli d'Oliveir* van dr. Jaap Cohen, dat in 2015 werd verdedigd, wordt minitieuus verslag gedaan van het verloop van de Aktie Portugesia, waaronder van het werk van Cohen Henriquez. '[Hij] ging veel grondiger te werk dan zijn voorgangers, en hij verwees veelvuldig naar Portugese, Spaanse, Franse en Engelse literatuur, waarvan hij de oorspronkelijke teksten toevoegde in een bijlage. [...] Het historische exposé van Percy Cohen Henriquez zat goed in elkaar, al zouden veel passages in vergelijking met de huidige literatuur over nieuwchristenen op het Iberisch Schiereiland de toets der kritiek niet kunnen doorstaan. (...) Los daarvan had Cohen Henriquez een duidelijk doel met zijn stuk: de christelijke afkomst van de Portugezen benadrukken. Zo bagatelliseerde hij bepaalde zaken die hem met oog op zijn conclusies niet goed uitkwamen.'⁹

Cohen Henriquez' rapport is een schakel in een groter geheel dat primair een indringende poging van Sefardiem was 'om in een kansloze situatie de huid van henzelf en hun families te redden'. Begin 1944 werd onomwonden duidelijk gemaakt, dat de Sefardiem voor de Duitsers hoe dan ook Joden waren. De consequenties waren ernaar.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de Aktie op bescheiden schaal gekritiseerd, omdat de Sefardische Joden zich meer of minder expliciet denigrerend hadden uitgelaten over de Asjkenazische Joden. De Aktie had de Asjkenasiem niet in groter gevaar gebracht dan waarin zij zich al bevonden. Bovenal werkte temperend op de kritiek het gegeven dat de Aktie mislukte. Uiteindelijk overleefden de meeste Sefardische Joden de oorlog niet, slechts enkelen hadden de aktie kunnen gebruiken om alsnog aan de Duitsers te ontsnappen. Tenslotte, de niet-Joodse hoofdrolspelers van de Aktie Portugesia werden geëerd met de Yad Vashem-onderscheiding van Israëlische zijde.

CURAÇAO

Evenals Debrot vertrok Henriquez in 1948 naar Curaçao. Beide illustere eilanders zouden hun voordeel doen met hun professionele opleiding en expertise, meer in het bijzonder zouden zij echter zich inspannen om de toekomst van hun eilanden aan te sturen. Mede door de oorlog won de

⁸ Collectie PCH, file 2.25.

⁹ Cohen 2015, p. 357, 359.

dekolonisatie wereldwijd aan kracht. Ook de eilanden verlangden een grotere mate van zelfstandigheid. Henriquez had uitgesproken meningen over feitelijke en te beogen economische en sociale ontwikkelingen. Hij stak die niet onder stoelen of banken. Hij wilde gehoord worden. De voorgaande vijftien jaar had hij dat gedachtegoed op- en uitgebouwd.

In gesprek met Chris J.H. Engels en Lucilla Engels-Boskaljon

Onder politici vond Cohen Henriquez vooral bij de NVP-leider dr. Moises F. da Costa Gomez een medestander in zijn overtuiging dat de economische basis van de eilanden verbreed diende te worden (waarover hierna meer). Cohen Henriquez koos dan ook voor de Nationale Volkspartij. Op weg naar de autonomie van de Nederlandse Antillen in 1954 werden enkele bestuurlijke stappen gezet, die erop voorbereidden. Zo kwam er een College van Algemeen Bestuur (CAB), dat al leek op een ministerraad die verantwoording moest afleggen aan een parlement. Er werden in enkele jaren vier van dergelijke colleges gevormd. Van het vierde was Cola Debrot de voorzitter, terwijl Cohen Henriquez een van de leden was, met een diverse portefeuille waarin Openbare gezondheid, Agrarische zaken, Visserij en Watervoorziening. Dit CAB bestond acht maanden in 1950/1.¹⁰

Hierna werd de parlementaire democratie krachtiger invulling gegeven. Het CAB werd vervangen door de Regeringsraad. Onder leiding van Da Costa Gomez ging op 22 september 1951 de raad van start, die al min of meer een kabinet kon worden genoemd. Cohen Henriquez werd een van de ministers – ‘gedeputeerde’ geheten – en bleef dit tot 21 augustus 1953.¹¹ Cohen Henriquez spande zich in het mogelijk te maken om de toekomstige ontwikkeling van de eilanden op systematische wijze te ondersteunen. Hiertoe werd op Curaçao met ingang van 1 december 1953 de Technisch-

¹⁰ Oversteegen 1994(b): 80.

¹¹ Van Soest 1981: 170.

Economische Raad voor de Nederlandse Antillen (TERNA) opgericht. Cohen Henriquez werd de drijvende kracht van TERNA.

Krachtens twee Landsbesluiten van 7 september 1962 werd met ingang van 15 september van dat jaar het Centraal Bureau voor Welvaartzorg – een overheidsdepartement - opgericht en met ingang van 1 januari 1963 werd TERNA opgeheven.¹² De historicus Van Soest vatte de werkzaamheden van Cohen Henriquez over de voorgaande jaren krachtig samen: ‘Hij verzamelde een grote hoeveelheid nuttige gegevens en schreef talrijke rapporten, maar zag weinig van zijn voorstellen uitgevoerd.’¹³ In het algemeen bleek er - aan beide zijden van de oceaan - een gebrek aan motivatie om de ontwikkeling van de eilanden serieus te nemen. ‘Veel voorstellen werden niet eens onderzocht en op hun uitvoerbaarheid getest,’ zo constateerde Van Soest somber.¹⁴ Cohen Henriquez zou het beamen.

Vooruitlopend op de sluiting van zijn instituut keerde Cohen Henriquez in 1962 terug naar Nederland, ongetwijfeld ‘a sadder and a wiser man’ (in de fameuze dichtregels van Samuel Taylor Coleridge). Hij was niet het enige landskind van zijn generatie, dat – al dan niet teleurgesteld – het eiland verliet na er de nodige jaren werkzaam te zijn geweest; te denken valt aan zijn neef Ernest Cohen Henriquez (notarieel recht), aan Wim Statius van Eps (medisch specialist), Leon Weeber (rechterlijke macht) en C. M. ‘Boy’ Winkel (kinderpsychiater).¹⁵ Cohen Henriquez stapte het octrooiwezen weer binnen alsof hij het nooit had verlaten en werd voor de international Unilever een gewaardeerd deskundige terzake. Na zijn pensioenering in 1971 bleef hij in het veld adviseren, onder meer voor Douwe Egberts en Van Hattum & Blankevoort.

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Met zijn vertrek in 1962 van Curaçao verdween de aandacht van Cohen Henriquez voor de eilanden niet. Integendeel, die bleef zoals die er van jongs af aan al was geweest. Op jonge leeftijd mag hij naar Nederland zijn verhuisd, zijn betrokkenheid bij zijn geboorte-eiland en de zustereilanden was er nooit minder om geworden. Het verblijf in het moederland lijkt hem gevoed te hebben. Na zijn studie meende hij zich voldoende gesterkt om zich te buigen over de vraag ‘Is groter bloei van West-Indië mogelijk?’ Met deze vraag als titel publiceerde hij een van zijn eerste artikelen over de eilanden. Het verscheen in de *West-Indische Gids* in de jaargang 1934/5. Zo’n zestig jaar lang zou hij zich buigen over deelaspecten van die vraag. Consequent zou hij op enkele specifieke aangelegenheden hameren, die al aanwijsbaar zijn in het betreffende artikel én in geconcentreerde vorm ook in de stellingen bij zijn proefschrift.

Het ergerde hem mateloos, wanneer aan Nederlandse zijde in bestuurlijke, professionele en handelskringen niet alleen laatdunkend over de eilanden werd gesproken, maar ook met een absoluut gebrek aan kennis. Dikwijls werd uitsluitend in materiële zin aan de eilanden gedacht. Financieel gewin op korte termijn telde en investeringen voor de lange termijn werden als ‘verspilde kapitalen’ beschouwd. Aan ‘ideële factoren’ werd al helemaal geen aandacht besteed. Henriquez achtte het hoogst noodzakelijk ‘elke negativistische houding ten opzichte van de West krachtig te bestrijden’. Wat goed was voor de eilanden, zou goed zijn voor Nederland.

¹² Zie het lemma ‘Natuurlijke hulpbronnen’, in: Hoetink (red.), 1969: 401.

¹³ Van Soest 1977: 534/5.

¹⁴ Van Soest 1977: 537.

¹⁵ Maduro 1986: 226/7.

Die negatieve opstelling vanuit het moederland deed de eilanden en de bewoners geen recht. Die benadering benadrukte de beperkingen en verlamde een creatieve kijk op wat wél gerealiseerd kon worden. Die moederlandse houding ontnam het zicht op de commerciële mogelijkheden. In feite bepleitte Henriquez wat wij nu zouden noemen een out-of-the-box denken en handelen.

Wanneer er geen vraag meer is uit Nederland naar zeezout ten behoeve van het pekelen van vlees en vis, dan zou dit niet het einde van de zoutindustrie hoeven te betekenen. 'Uit het zout kan gefabriceerd worden,' zo memoreerde Henriquez, 'soda, natronloog, gecompriemd chloorgas, bleekloog, zoutzuur enz., producten die een behoorlijke kans maken in Zuid-Amerika een goed afzetgebied te vinden.' Overeenkomstig wijst hij op alternatieve mogelijkheden van fruit, chemische producten en fosfaat. Hierbij was zijn kennis als ingenieur ongetwijfeld van nut. 'Het was,' zo kenschetste Van Soest, 'de schuchtere eerste stap op een weg die pas veel en veel later serieus zou worden geëxploreerd.' Dat gold ook Cohen Henriquez' kijk op de gunstige ligging van het eiland ten opzichte van Latijns Amerika. Grondstoffen konden worden verwerkt en weer in veredelde vorm worden afgezet in Midden- en Zuid-Amerika. Dáár lag de potentiële kracht. Traditioneel werd echter gedacht in termen van grondstoffen en producten halen in Latijns Amerika en afzetten in Europa en VS.¹⁶

Naast zijn optimisme en non-conformisme tekent deze vroege publicatie ook Cohen Henriquez' overtuiging om ontwikkelingen op de (midden)lange termijn te ontwerpen. Hij publiceerde hierover in de jaren dertig toen raffinaderijen zich al flink hadden genesteld op Curaçao en Aruba en voor welvaart zorgden. Dit weerhield Henriquez er niet van te waarschuwen voor het tempo waarmee 'de mechanisatie van de industrie' zich voordeed en zou voordoen. Dergelijke industriële vernieuwingen zouden ongetwijfeld grote consequenties hebben voor de werkgelegenheid. Het was dan ook zaak te blijven nadenken over alternatieven naast de raffinaderijen, voor de (midden)lange termijn. Het een en ander diende met kennis van zaken te gebeuren en systematisch te worden op- en uitgebouwd.

Tenslotte treffen we in zijn vroege artikel al de uitgesproken noodzaak aan om de ontwikkelingen niet op voorhand zonder meer over te laten aan de eilandelijke of Nederlandse overheid. Vooral de Nederlandse 'industriëlen' zouden hun 'kopschuwheid' moeten overwinnen. Henriquez benadrukte dat 'een prachtig veld bloot ligt voor de Nederlandse ondernemingsgeest'. Er was een wereld te winnen.

HOLISME

Deze aspecten vormen het fundament van Cohen Henriquez' gedachtegoed, dat hij aan de hand van uiteenlopende onderwerpen in een diversiteit aan media verkondigde. Hierbij voegde zich nóg een grondbeginsel. Henriquez werd een uitgesproken verdediger van het holisme, dat uit de exacte wetenschappen voortkwam en vervolgens ook de sociale werkelijkheid meenam, d.w.z. de overtuiging dat alles onlosmakelijk met elkaar verbonden is, als zodanig bestudeerd, becommentarieerd en in beleid meegenomen moet worden. Deze visie kwam aanvankelijk nog niet zo uit de verf. Wanneer na de Tweede Wereldoorlog Cohen Henriquez zich opnieuw buigt over de toekomst van de eilanden, wordt de holistische visie zijn belangrijkste uitvalsbasis. Keer op keer

¹⁶ Van Soest 1977: 341.

beschrijft hij de onderlinge verbondenheid van zaken die in de praktijk van politiek, beleid en wetenschappelijk onderzoek als onafhankelijke entiteiten worden benaderd.

Het zou toch niet zo moeilijk moeten zijn, zo meende Cohen Henriquez, om zaken als ontwikkelingssamenwerking, natuurbeheer, toerisme, sociaal welzijn, economische bloei en monumentenzorg te beschouwen als nauw op elkaar betrokken. Het een bestaat niet zonder het ander. 'Het is duidelijk,' noteerde Cohen Henriquez, 'dat de toeristische aantrekkelijkheid gezien op lange termijn voor een niet onbelangrijk gedeelte zou moeten berusten op het unieke architectonische karakter van Willemstad, op de landschappelijke entourage van baaien en stranden en op de totale aanblik van het land, waartoe de fraaie landhuizen en de groene hofjes een bijdrage kunnen leveren.' De zin wordt geciteerd uit een conceptbrief van Cohen Henriquez aan dr. P. Wagenaar-Hummelinck, gedateerd 21 november 1973, blad 3¹⁷. Hij geeft ook redenen waarom - zoals dat tegenwoordig heet - een tunnelvisie stevast overheerste.

'[De holistische visie] heeft ten enenmale bij de ontwikkelingshulp ontbroken en is het al zo dat men deze waarheid in theorie zal aanvaarden, de praktijk is er zeer ver af dat men zich er in de toekomst naar zal richten. Te verwonderen is dit niet daar de praktische uitwerking van de holistische opvatting van de maatschappij zelve in Nederland nog nauwelijks van de grond gekomen is. Dit ligt geheel besloten in de technocratische structuur van de Westerse wereld. De technocratie heeft haar triomfen gevierd en ons in een Westerse wereld gebracht waar wij thans zijn met al onze macht en al onze kundigheden maar tevens met al onze problemen door middel van het specialisme. Slechts hij die zijn blik vernauwde en al zijn energie op een voldoende klein gebied concentreerde kon die verdieping van inzicht en kunnen bereiken waarop onze maatschappij thans berust. De synthese van die specialismen, het laten samenwerken in harmonisch verband, zou eigenlijk moeten liggen bij hen die de bestuursmacht in handen hebben. Helaas ook onze politici zijn specialisten, nl. specialisten in het strijden voor groepsbelangen en het cajoleren van de kiezers. Zij waren evenals de achter hen staande specialisten ambtenaren bevangen door de obsessie met efficiëncy, groei en

¹⁷ Collectie PCH, file 2.22.

schaalvergroting, aldus met de zo geheten economie, dat echter was een economie van heden, hoogstens van morgen maar zeker niet van overmorgen.’¹⁸

KRITIEK

In de brief – en in vele bijdragen aan kranten, tijdschriften en boeken - haalt Cohen Henriquez tevens fel uit naar de aantasting van de natuur. Dit geschiedde onder meer door het onttrekken van grondwater door de raffinaderijen, waarover decennia nonchalant werd geoordeeld.

Ook het gegeven dat beschermende wetgeving zo tergend langzaam tot stand kwam, wekte zijn ergernis. Zo werden Charleston in South Carolina (VS) al sinds 1926 en San Juan in Puerto Rico al sinds 1949 beschermd, waarop Cohen Henriquez meerdere malen wees. Toen het eenmaal zo ver was op de eilanden, was het kwaad al geschied. ‘ De realiteit was dat de aanblik van Willemstad, eens verreweg de mooiste stad op de Caraïbische eilanden en aan de Caraïbische kusten, tot onherkenbaar toe verminkt werd. Keer op keer werden de fraaiste panden afgebroken en door wat men niet anders kan noemen dan architectonische karikaturen vervangen. De uitbreiding van de stad vond plaats op een volkomen ongeordende wijze met panden van de meest platvloerse en fantasieloze vormgeving die men zich slechts enigszins denken kan. De huizen op Pietermaai en Scharloo werden volkomen verwaarloosd, aan een plan om de meest pittoreske gribussen op Otrabanda op te kopen en tot een schilderachtig winkelcentrum te maken werd geen aandacht geschonken. Wel werd een ontsierende 10-tal miljoenen kostende brug gebouwd, waarvan de oprit en aanvoerwegen een nieuwe aanslag pleegden op het stadsbeeld.’¹⁹

Langzaam maar zeker kwamen monumentenzorg en natuurbeheer wel tot stand, mede door energieke betrokkenheid van Henriquez zelf.²⁰ Met gepast enthousiasme kon hij voor de prestaties aandacht vragen, zoals in zijn bijdragen aan *Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen* (1977) en *Building up the future from the past* (1990). Toch moest hij steevast concluderen, dat het allemaal veel te veel tijd nam en het resultaat beperkt bleef: *too little too late*. Feitelijk was er sprake van een opeenstapeling van gemiste kansen, waarvoor de verantwoordelijkheid aan beide zijden van de oceaan lag.

IN EIGEN SOP

In een ingezonden stuk vatte Cohen Henriquez de rol van Nederland in dezen als volgt samen. ‘Nergens waren de omstandigheden zo optimaal voor goed gestructureerde ontwikkelingshulp als juist voor Suriname en de Nederlandse Antillen: zeer intensieve contacten, gemeenschappelijke taal, historie, wetgeving, onderwijs, een groot arsenaal van wetenschappelijke gefundeerde kennis omtrent deze gebiedsdelen zowel in publikaties als geaccumuleerd in lokale ervaring, bij Nederlanders en autochtonen hier en ginder. Men heeft er nagenoeg géén gebruik van gemaakt. Onder omstandigheden die spotten met elk begrip voor serieuze arbeid werden en worden op afroep van telkens wisselende lokale politici steeds weer nieuwe ‘deskundigen’ gestuurd die lokaal totaal ondeskundig zijn, en aan de lopende band rapporten produceren, die meest ongelezen in de kast verdwijnen. Over de fouten en de manieren om deze fouten van de samenwerkingsstructuur te

¹⁸ PCH aan Wagenaar Hummelinck, 21 november 1973, blad 2 en 3; zie collectie PCH, file 2.22.

¹⁹ PCH aan Wagenaar-Hummelinck, 21 november 1973, blad 8 en 9; zie collectie PCH, file 2.22

²⁰ Zie hierover Van Ditzhuijzen 2012.

voorkomen, heb ik bij voortduring in woord en geschrift gewezen. Zonder enige reactie van officiële zijde. Een ex-hoofd van het Kabinet voor Antilliaanse Zaken (...) gaf heel kernachtig de reden weer: "De minister zegt: 'Niet moeilijk doen'." (...) Men wil, als politieke richtlijn, per se géén echt goede, dat wil zeggen doorwrochte, grondig gestructureerde ontwikkelingshulp; deze is per definitie "moeilijk", zoals elke serieuze arbeid moeilijk is. Het kan de politici in Nederland in feite niets schelen, het geld is men toch kwijt, de begiftigden moeten maar in eigen sop gaar koken ("self reliance" is het eufemisme hiervoor) en op een zeker moment worden zij met een gouden handdruk het Koninkrijk uitgeschopt, of ze het willen of niet.'²¹

Cohen Henriquez haalde fel uit naar de realisatie van het wereldwijde dekolonisatieproces, die lange tijd verzuimde aandacht te besteden aan gestructureerde ontwikkeling van natuurbehoud, voedselproductie, deugdelijk bestuur en mensenrechten. Deze zaken mogen nu op de agenda staan, toentertijd werden aan voormalige koloniën nog geen bijzondere eisen gesteld. Het was hem een gruwel. Niet alleen omdat dit de desinteresse tekende, maar juist omdat dit de ontwikkeling van die landen, waaronder de Antillen, ondermijnde.

PAPIAMENTS

Niet minder uitgesproken was zijn mening over de instructietaal op de Benedenwindse basisscholen. In de jaren zeventig en nadien verwierf het Papiaments langzaam maar zeker een ongekend hoge status, waardoor het zelfs een plaats in het onderwijs kreeg. Het was een uitgesproken afkeurenswaardige ontwikkeling in de ogen van Cohen Henriquez, die het Papiaments vooral van zijn yaya Rosita Bienvenu had geleerd. Zo gauw het Papiaments als instructietaal het onderwijs dreigde binnen te dringen, verzette hij zich er tegen. Steeds wierp hij zijn tegenstanders voor de voeten: 'De kinderen worden opgesloten in een taalgetto. Ik neem aan ter voorbereiding op het echte getto!'²² Cohen Henriquez bepleitte het zo jong mogelijk onderdompelen in een vreemde taal – het Nederlands en/of Engels – om de wereld van het onderwijs en die van arbeid te openen.

Was de achting van Cohen Henriquez voor het Papiaments zo gering? Stellig niet; bijna zestig jaar eerder, in 1935, had Henriquez al een gunstig waarderende bijdrage geleverd aan de *West-Indische Gids* over spreekwoorden in de moedertaal van de Curaçaoënaars. Die bijdrage schreef hij samen met de hoogleraar dr. D.C. Hesseling. Deze taalkundige deed onderzoek naar creoolse talen en vertaalde zelfs een Papiamentstalige roman van Willem Kroon naar het Nederlands. Die vertaling werd (nog) niet gepubliceerd, maar is wel in manuscript bewaard gebleven. Het is aannemelijk dat Cohen Henriquez voor Hesseling een belangrijke informant is geweest voor zijn vertaling.

STICHTING

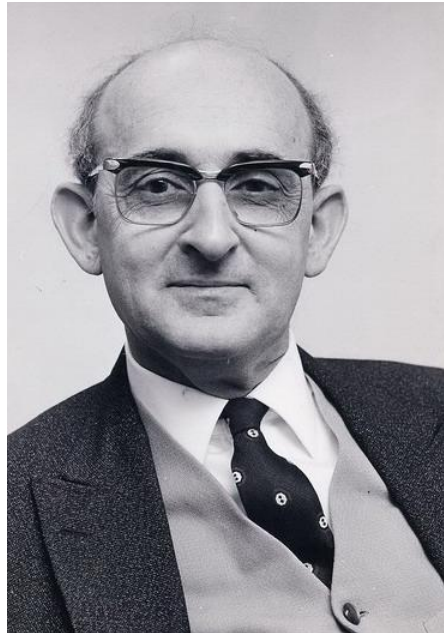
Cohen Henriquez roerde zich tot op hoge leeftijd, zo mag blijken uit het interview dat Martien Pennings met hem had voor het dagblad *Trouw* en waaruit zojuist werd geciteerd. Een blik op de lange lijst publicaties onderstreept zijn vitaliteit; zie bijlage 1.²³ Eenmaal terug in Nederland pakte hij, zoals gezegd, het werk als deskundige in het octrooiwezen op. Zijn hart bleef echter aanhoudend

²¹ In: *Haagse Post*, 3 april 1982; zie collectie PCH, file 1.19.07.

²² Geciteerd in Martien Pennings, '[dr.ir. Percy Cohen Henriquez:] Ze wisten blijkbaar niks van die eilanden, niet eens hoe intens Nederlands ze waren', *Trouw*, 13 november 1993; zie collectie PCH, file 2.01.03.

²³ Zie voetnoot 6 hiervoor en de lijst in de collectie PCH, file 1.00.

uitgaan naar de eilanden. Hij keerde er regelmatig terug, onderhield zijn contacten, bleef lobbyen voor zijn gedachtegoed. Hoe tegendraads zijn opvattingen (toentertijd) ook geweest mogen zijn, Cohen Henriquez wilde gehoord worden en liet zijn stem horen. Cohen Henriquez was een dwarsligger uit tropisch hardhout. Rails worden sterk door dwarsliggers, dit gold zijns inziens evenzeer voor de ontwikkeling van zijn eilanden. Met die overtuiging leverde hij keer op keer goed gefundeerde tegenspraak.

Cohen Henriquez had een pied-à-terre in Amsterdam, waar hij genoot van de sociale en culturele mogelijkheden die de stad hem bood. Ver buiten de drukte van de Randstad, aan Raalterweg 19 in Holten, in de provincie Overijssel, vond Cohen Henriquez echter een rustige uitvalsbasis, met het echtpaar Veldhuis als ondersteuning. Hij zou er meer dan dertig jaar met tevredenheid verkeren en zich van daaruit buigen over de mogelijkheden en beperkingen van de eilanden. Zijn archief getuigt ervan.

In het jaar van zijn overlijden op 23 oktober 2000 werd de Stichting Percy Cohen Henriquez Fonds opgericht.²⁴ Het mag niet verbazen dat de stichting het doel koestert om gelden beschikbaar te stellen voor monumentenzorg, natuurbehoud en dierenwelzijn. Hiervan profiteerden tal van organisaties, waaronder op Curaçao de dierenbescherming, Carmabi en Monumentenzorg. De Stichting onderkent vanzelfsprekend het belang van dr.ir. Percy Cohen Henriquez voor de eilanden, met name zijn geboorte-eiland. Zij zorgt er dan ook voor dat zijn archivalia daar terechtkomen.

COLLECTIE

De S.A.L. 'Mongui' Maduro Library neemt de zorg voor Cohen Henriquez' collectie op zich. Het materiaal maakt invoelbaar wat een toegewijd werker hij was. Welk onderwerp hij ook oppakte, hij spandde zich in om het tot in finesses te doorgronden. Dit is onder meer aanwijsbaar in enkele boeken die in de marge van vele bladzijden van zijn commentaar zijn voorzien. Evenzeer spandde hij zich in om zijn mening deugdelijk te onderbouwen met een diversiteit aan argumenten. De collectie

²⁴ Opgericht 20 januari 2000; KvKnummer: 08085851.

maakt dit tastbaar door krantenknipsels, correspondentie en concepten van publicaties van zijn hand.

Zijn bibliografie maakt goed duidelijk, dat Cohen Henriquez uiteenlopende media zocht om zijn gedachtegoed te verspreiden. Zijn gepubliceerde teksten gebruikte hij vervolgens weer als lobbymateriaal om gezaghebbenden te informeren. In de collectie komt dit naar voren in correspondentie met redacties, krantenartikelen van en over hem, en door verzendlijstjes.

Kortom, de collectie van Cohen Henriquez maakt duidelijk hoe zeer zijn gedachtegoed en de publicaties bovenal mensenwerk zijn geweest. Die tekent hem niet alleen als een toegewijd werker, maar evenzeer als een scherpzinnig en manhaftig denker die ongekend veel energie, tijd en geduld in zijn werk stoptte.

Aart G. Broek / Leiden, 31 augustus 2015.

Literatuur

- Cohen, Jaap, 2015, *De onontkoombare afkomst van Eli d'Oliveira; Een Portugees-Joodse familiegeschiedenis*. Amsterdam/Antwerpen: Em. Querido's Uitgeverij.
- Ditzhuijzen, Jeannette van, 2012, *Geschiedenis in steen; De ontwikkeling van de monumentenzorg op Curaçao*. Amsterdam: KIT Publisers.
- Hoetink, Harry (red.), 1969, *Encyclopedie van de Nederlandse Antillen*. Amsterdam: Elsevier.
- Maduro, Emy, 1986, 'Nos a bai Ulanda; Antillianen in Nederland 1634-1954', in: Gert Oostindie en Emy Maduro, *In het land van de overheerser; Antillianen en Surinamers in Nederland*. pp. 133-244. Dordrecht: Foris Publications.
- Emmanuel, Isaac S. en Suzanne A., 1970, *History of the jews of the Netherlands Antilles*. Cincinnati: American Jewish Archives. [2 delen.]
- Oversteegen, Jaap J., 1994[a], *In het schuim van grauwe wolken; Het leven van Cola Debrot tot 1948*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Oversteegen, Jaap J., 1994[b], *Gemunt op wederkeer; Het leven van Cola Debrot vanaf 1948*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Pennings, Martien, 1993, '[dr.ir. Percy Cohen Henriquez:] Ze wisten blijkbaar niks van die eilanden, niet eens hoe intens Nederlands ze waren', *Trouw*, 13 november 1993.
- Snelders, H.A.M., 1997, *De geschiedenis van de scheikunde in Nederland. Deel 2: De ontwikkeling van chemie en chemische technologie in de eerste helft van de twintigste eeuw*. Delft: Delft University Press.
- Soest, Jaap van, 1977, *Olie als water; De Curaçaose economie in de eerste helft van de twintigste eeuw*. Zutphen: de Walburg Pers.
- Soest, Jaap van, 1981, *De stem van Curaçao; Een inleiding tot de geschiedenis van de Curaçaose Eilandsraad*. Willemstad, Curaçao: Eilandgebied Curaçao.

bibliografie; niet volledig²⁵

Cohen Henriquez, Percy

- 1933, 'Het vraagstuk van koloniaal zelfbestuur', *De Rijkseenheid*, jrg. 5, nr. 13, p. 99-102.
- 1934 [a], 'De bevolking van Curaçao', *Natuur en Mensch*, jrg. 54, nrs. 4/5, pp. 7-12.
- 1934 [b], 'De bevolking van Curaçao', *Oost en West*, nr. 5, p. 80-3.
- 1934 [c], De taal van Curaçao. *Natuur en Mensch*, jrg. 54, nrs. 4/5, pp.31-4.
- 1934/5, 'Is groter bloei van West-Indië mogelijk?', *West-Indische Gids*, jrg. 16, pp. 337-46.
- 1935, *Eenige toepassingen van de diëlectrische constante in de chemie*. Delft : W.D. Meinema. [dissertatie Technische Hoogeschool, Delft, verdediging op 5 juni 1935.]
- 1936 [a], *Aantekeningen over de economische betekenis van Curaçao*. Rotterdam: [?].
- 1936 [b], 'Aantekeningen over de economische betekenis van Curaçao', *Economisch-Statistische Berichten*, jrg. 21, nr. 1083 (30.09.1936), pp. 701-4.
- 1936 [c], 'De Nederlandsche intellectueelen en industrialiserend Latijnsch Amerika', *De Ingenieur*, jrg. 51, nr. 41 (9.10.1936), pp. 327-9.
- 1936 [d], 'Nederlands economische belangen in Latijnsch-Amerika', *Nederlandsch Economisch Tijdschrift*, jrg. 3, nr. 10, pp. 205-9.
- 1937/8, 'Zeewaterverwerking', *De West-Indische Gids*, jrg. 20, pp. 321-6.
- 1938, 'De economische toekomst van Curaçao en de noodzaak van nauwer contact met het Moederland; Een Curaçao Instituut gewenscht?', *Verslagen Indisch Genootschap; Groep West-Indië*, Den Haag: s.n. [vergadering 16.12.1937; eveneens opgenomen in *Koloniale Studiën*, 1.3.1938.]
- 1939 [a], 'Is verbetering van de aloë-industrie in Nederlands West-Indië mogelijk?', *Pharmaceutisch Weekblad*, jrg. 76, nr. 2, pp. 33-42.
- 1939 [b], 'Agrarische maatregelen sinds 1900', *Curaçao; Weekblad voor de staatkundige, economische en culturele belangen van het gebiedsdeel Curaçao*, jrg. 1, nrs. [?] (12, 19 en 26.08. en 2.09.1939).
- 1940 [a], 'Stellingen betreffende Curaçao's welvaartsbronnen', *Curaçao; Weekblad voor de staatkundige, economische en culturele belangen van het gebiedsdeel Curaçao*, jrg. 2, nr. 5 (6.01.1940), [pp. ?]
- [1940 (b)], *Opmerkingen betreffende de mogelijkheid tot broom- en magnesiumbereiding op de Benedenwindse Eilanden*. [s.l.]: [s.n.]. 39 pp.
- 1941, *De plantenteelt zonder aarde; Nieuwe cultuurmethoden voor amateurs en kweekers*. Den Haag: W.P. van Stockum & Zn. [180 pp; gebonden, ingenaaid; rijkelijk geïllustreerd met zwartwit foto's en tekeningen.]
- 1952 [a], 'Kan Curaçao het voorbeeld van Colón volgen?', *Oost en West*, jrg. 45, nr. 5 (31.05.1952), pp. 11-2.
- 1952 [b], 'Lichtflitsen op onze toekomstige economie', *Maandblad voor de Handel en Nijverheid van Curaçao* , jrg. 7, nrs 1/ 2, pp. 7-11.

²⁵ Zie voor aanvullingen met name de lijst van 'publicaties exacte wetenschappen' in collectie PCH, file 1.00.

- 1955 [a], 'Mogelijkheden en moeilijkheden van een Antilliaanse welvaartsplaatiek; deel i', *Christoffel; Algemeen sociaal-cultureel maandblad voor de Nederlandse Antillen*; jrg. 1, nr. 1, pp. 23-7.
- 1955 [b], 'Mogelijkheden en moeilijkheden van een Antilliaanse welvaartsplaatiek; deel ii', *Christoffel; Algemeen sociaal-cultureel maandblad voor de Nederlandse Antillen*; jrg. 1, nr. 2, pp. 83-7.
- 1955 [c], 'Vrije zônes in de Nederlandse Antillen; Nieuw borduursel op een oud stramien', *Maandblad voor de Handel en Nijverheid van Curaçao*, jrg. 10, nr. 1, pp. 4-11.
- 1955 [d], 'Enkele aspecten van de economische ontwikkeling der Nederlandse Antillen', *Economisch-statistische berichten*, jrg. 40, nr. 2000 (12.10.1955), pp. 917-22. [Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut.]
- 1955 [e], 'Research gerechercheerd; Het principe van verandering', *Beurs- en Nieuwsberichten*, 1 april 1955.
- 1955 [f], 'Democratie en koningschap', *Beurs- en Nieuwsberichten*, 18 en 20 oktober 1955.
- 1955 [g], 'Phantasie en werkelijkheid', *Beurs- en Nieuwsberichten*, 28 oktober 1955.
- 1955 [h], 'Veel kan er nog gedaan worden; De grondslagen zijn gelegd', *Today*, 24 december 1955.
- 1955/6 [a], 'Water en wind' : een 'technical assistance' programma voor de Nederlandse Antillen. [Willemstad, Curaçao] : TERNA. [twee delen.]
- 1955/6 [b], 'Wie niet sterk is moet slim zijn; Een praatje over welvaartszorg, belastingfaciliteiten en nog wat', *Maandblad voor de Handel en Nijverheid van Curaçao* , jrg. 10, nrs. 6/7, pp. 4-10.
- 1956 [a], *Onderzoek over de mogelijkheid van een ontwikkelingsplan voor Bonaire*. [s.l.]: [s.n.]. [maart; gestencilde uitgave.]
- 1956 [b], De ingenieur in de Nederlandse Antillen. *Schakels*, NA-19, pp. 18-21.
- 1957 [a], *Het brugproject Curaçao, stadsplanning en toerisme*. Willemstad, Curaçao: Centraal Bureau Welvaartszorg. [40 pp.]
- 1957 [b], 'Bonaire en de Bovenwinden', *Oost en West*, jrg. 50, nr. 2, pp. 12-5.
- 1957 [c], *Some remarks about economic planning for Curaçao*. [Willemstad, Curaçao] : s.n. [10 pp.]
- 1957/8, 'A bird's eye view on Curaçao's economic potentiality', *Maandblad voor de Handel en Nijverheid van Curaçao*, jrg. 12, nrs. 6/7, dec. 1957/ jan. 1958, pp. 6-8.
- 1958 [a], 'Bonaire en de Bovenwinden ' Quo Vadis?', *Mededelingen van het Instituut voor Latijns-Amerika*, jrg. 12, nr. 1, jan. 1958, pp. 8-10.
- [1958 (b)], 'Vier arme zusters', in: H. de Wit en J. van de Walle (red.), *De Nederlandse Antillen in de actualiteit*. Amsterdam/Antwerpen: Wereldbibliotheek. pp. 66-73.
- 1959 [a], *Kort reisverslag*. Willemstad, Curaçao: [s.n.]. [16 pp.]
- 1959 [b], *Questionnaire about the touristic development of Curaçao*. [Willemstad, Curaçao]: [s.n.]. [5 pp.]
- 1960 [a], *Schema van een algemeen toeristenplan voor Curaçao*. Willemstad, Curaçao: TERNA. [100 pp.]
- 1960 [b], *Masterplan for the touristic development of Curaçao*. Willemstad, Curaçao : TERNA, [93 pp.; vertaling van 1960a]
- 1960 [c], 'Toerisme: stut en steun onzer economie?', *Maandblad voor de Handel en Nijverheid van Curaçao*, jrg. 14, nrs. 5/7, pp. 4-8.
- 1960 [d], 'Toerisme: Doornroosje van de Nederlandse Antillen?', *Marineblad*, jrg. 70, nr. 9 (december 1960), pp. 1444-57

- 1960 [e], *Toelichting bij de ontwerpplannen voor Bonaire en de Bovenwindse Eilanden*. [Willemstad, Curaçao?] : TERNA. [99 pp.]
- 1962 [a], *Problems relating to hydrology, water conservation, erosion control, reforestation and agriculture in Curaçao*. Den Haag/Willemstad, Curaçao: Martinus Nijhoff/Salas. [uitgave nr. 14 (december 1962) van de Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen, Curaçao; 54 pp.; overdruk van 1962/3]
- 1962 [b], *Tienjarenplan van de Centrale Regering der Nederlandse Antillen*. [Willemstad], Curaçao : TERNA. [2 delen.]
- 1962/3, 'Problems relating to hydrology, water conservation, erosion control, reforestation and agriculture in Curaçao', *Nieuwe West-Indische Gids*, jrg. 42, pp. 1-54.
- 1964, *Foodstuff patents in Germany; A way out of an impasse?* [Rotterdam]: [Unilever ?]. [46 pp.]
- 1965, 'Curaçao: will it be another man made desert?', *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*, jrg. 82, nr. 3 (juli 1965), pp. 261-9.
- 1966, *Policy for the filing of patent applications*. [Rotterdam]: [Unilever ?]. [18 pp, excl. bijlage.]
- 1967, 'Ontwikkelingshulp en wereld-ecologie', *Internationale Spectator*, jrg. 21, nr. 21 (december 1967), pp. 1736-63.
- 1968, 'De nieuwe Franse octrooiwet', *Bijblad bij de industriële eigendom*, jrg. 36, nr. 10 (oktober 1968), pp. 207-16.
- 1968, *Industrieel octrooi gemachtigde; Een veelzijdig beroep*. Rotterdam: Unilever. [12 pp.]
- 1970, 'Nawoord', *Bijblad bij de industriële eigendom*, jrg. 38, nr. 11 (november 1970), pp. 4-6.
- 1973, 'Inventors' reward: myth and reality', *APLA Quarterly Journal*, jrg. 1, nr. 2 (mei 1973), pp. 166-76. [Uitgave van American Patent Law Association.]
- 1974 [a], 'Nederlands ontwikkelingsbeleid voor de Antillen heeft gefaald', *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 15, 16, 17 en 18 mei 1974.
- 1974 [b], 'Anatomie van ontwikkelingshulp aan de Nederlandse Antillen', *Amigoe*, 7, 12, 25 juni en 3 juli 1974.
- 1975 [a], 'Open brief aan de Nederlandse biologen', *Vakblad voor Biologen*, jrg. 3, nr. 55, pp. 39-40.
- 1975 [b], 'Voortwoekerende aantasting van Curaçao's culturele en economische waarden', *Amigoe*, 18 december 1975.
- 1976, 'Planologie, milieuzorg en tourisme', *Amigoe*, 18 februari 1976.
- 1977 [a], 'Monumentenzorg en natuurbeheer', in: René A. Römer (red.), *Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen*. pp. 227-61. Zutphen: de Walburg Pers.
- 1977 [b], 'Enkele kanttekeningen nav "Ruimte op aarde voor mens en dier"', *VU magazine*, maart 1977, pp. 31-2.
- 1977 [c], '[Uit een niet aflatende stroom van literatuur ...]', *De Ingenieur*, jrg. 89, nr. 36, pp. 683-5.
- 1977 [d], 'Werkwijze voor Saba's toekomst', *Sticusa jaarnaal*, jrg. 7, nr. 6, p. 10-11.
- 1979 [a], 'Ontstaan en functie van monumentenzorg in de Nederlandse Antillen', *Sticusa Jaarnaal*, jrg. 9, nr. 65, pp. 5-14.
- 1979 [b], 'Nederland moet deze kostelijke eilanden niet te gauw loslaten', *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 17 aug. 1979.
- 1981 [c], 'Doemdenker', *de Volkskrant*, 20 oktober 1981.
- 1982 [d], 'Het neo-kolonialisme van de ontwikkelingswerker', *Haagse Post*, 3 april 1982, p. 4.

- 1986 [e], *Wettelijke instrumenten voor een actief beleid stadsherstel en monumentenzorg*. [Willemstad], Curaçao: s.n.
- 1987, *Otrabanda village: cultural heritage for economic development*. [Willemstad], Curaçao: s.n. [zie bibliografie in Coomans, 1990, p. 241.]
- 1990, 'What future for Curaçao's architectural monuments?', in: Henry E. Coomans, Michael A. Newton en Maritza Coomans-Eustatia (red.), *Building up the future from the past*. pp. 165-71. Zutphen: de Walburg Pers.

[Cohen Henriquez, Percy],

- [1942 (a)], *De afkomst der dusgenaamde Portugeesche Joden*.
- [1942 (b)], *Die Herkunft der sogenannten Portugiesischen Juden*, Amsterdam: s.n.

Cohen Henriquez, Percy, i.s.m. Derk Christiaan Hesseling, 1935/36, 'Papiamentse en Negerengelse spreekwoorden', *West-Indische Gids*, jrg. 17, pp. 161-72.

- 1936/37, 'Nog enige Papiamentse spreekwoorden', *West-Indische Gids*, jrg. 18, pp. 82-4.